

МАЙБУТНЯ СІМ'Я В УЯВЛЕННЯХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

І.М. Ющенко

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної,

вікової та соціальної психології імені М.А. Скока

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Величезний діапазон виховних функцій сім'ї у поєднанні з глибокою специфічністю її морального та психологічного впливу на всіх етапах життя людини робить її необхідною та дієвою ланкою процесу формування особистості [1]. Водночас, на думку фахівців, сучасна українська сім'я знаходиться у кризовому стані, що виявляється, зокрема, у зниженні шлюбності та народжуваності, значній частці однодітних батьків, збільшенні кількості розлучень, недостатності виховної ролі родини тощо [2]. Криза сім'ї, насамперед, пов'язана із ціннісним конфліктом між особистістю та суспільством відносно народження та соціалізації дітей, що супроводжується ослабленням сім'ї, наслідком якого є невиконання нею репродуктивної функції та функції первинної соціалізації дітей. Хоча шлюб, створення сім'ї та народження дітей все ще вважаються важливими аспектами життя, але водночас підвищується значущість таких цінностей, як професійна кар'єра, матеріальний добробут, освіта, різноманітне дозвілля. Залучення жінок до професійної діяльності, поступове заміщення традиційних рольових очікувань егалітарними призводять до значної зміни у людей образу сім'ї та статево-рольового поведінкового репертуару.

У таких умовах вивчення уявлень сучасних дітей про майбутню сім'ю, виявлення змін традиційних настанов та розроблення адекватних способів корекції хибних уявлень про сім'ю у неповнолітніх має гостру актуальність та значущість.

Для вивчення уявлень про майбутню сім'ю учням початкової школи ЗНЗ №1 м. Чернігова було запропоновано намалювати малюнки на тему «Моя сім'я» та «Моя майбутня сім'я». Протягом першого півріччя 2020-2021

навчального року було обстежено 80 дітей віком від 7 до 9 років.

Застосування у дослідженні проєктивної методики «Моя сім'я» дало змогу виявити ставлення молодших школярів до членів батьківської родини, сприйняття свого місця в системі дитячо-батьківських стосунків, характеру міжособистісних взаємин у сім'ї. Використання малюнка на тему «Моя майбутня сім'я» мало на меті вивчення уявлень молодших школярів про свою майбутню сім'ю, її склад, бажану кількість дітей та розподіл сімейних ролей. Порівняння змісту малюнків «Моя сім'я» та «Моя майбутня сім'я» було спрямоване на виявлення впливу реальної сім'ї, у якій живе та зростає дитина, на її уявлення про майбутню сім'ю.

Порівняльний аналіз малюнків дозволив виокремити декілька різновидів майбутніх сімей в уявленнях дітей молодшого шкільного віку.

Найчисленнішою була категорія малюнків дітей в уявленнях яких був сформований образ повної майбутньої сім'ї (19 дівчаток і 12 хлопчиків), з однією дитиною (17 малюнків), двома (13 малюнків) і більше (1 малюнок) дітьми. Зазначимо, що переважна більшість дітей уявляє свою сім'ю лише з однією дитиною, хоча реальний склад повних сімей налічував як одну дитину (16 малюнків), так і двох дітей (5 малюнків). Повна майбутня сім'я була також зображена дітьми із неповних сімей (4 дівчинки і 6 хлопчиків).

Другу за чисельністю категорію склали малюнки дітей, в уявленнях яких їх майбутня сім'я буде бездітною (12 дівчаток та 8 хлопчиків). Це, як правило зображення чоловіка та дружини або нареченого та нареченої. При цьому аналіз малюнків реальної сім'ї показав наступне. Більшість малюнків дозволяє припустити, що у даний час у батьківських сім'ях ці діти живуть в емоційно сприятливій атмосфері (13 малюнків). Водночас на п'яти малюнках можна помітити ознаки напруженості, розрізненості близьких, дефіциту уваги з боку матері.

До третьої категорії були віднесені малюнки дітей (6 дівчаток та 10 хлопчиків) як з повних так і з неповних сімей, які у відповідь на прохання намалювати свою майбутню сім'ю зобразили себе дорослими у батьківській

сім'ї. Характер більшості малюнків реальної сім'ї вказує на те, що ці діти живуть в емоційно благополучних родин, але в уявленнях цих дітей їх власна майбутня сім'я відсутня, що, напевно, вказує на пробіли у їх статево-рольовому розвитку та сімейному вихованні.

Четверта категорія представлена малюнками 9 дівчаток, які в майбутньому бачать себе самотніми матерями. У даному випадку маємо, вочевидь, хибні уявлення про те, якою має бути сім'я та розподіл ролей у ній. Зазначимо, що переважна більшість цих дівчаток із повних сімей (із неповних – 3 дівчинки). При цьому, у більшості малюнків батьківської сім'ї є вказівки на незначущість батька для дитини, низький рівень емоційних зв'язків з батьком або негативне чи конфліктне ставлення до батька.

До останньої, малочисленої п'ятої категорії віднесено роботи чотирьох хлопчиків, які на малюнку майбутньої сім'ї зобразили лише себе, без дружини та дітей. Всі ці хлопчики у даний час живуть у повних, емоційно благополучних, досить згуртованих родин. Образ майбутньої сім'ї свідчить у даному випадку про недостатню увагу дорослих, насамперед, батьків, формуванню адекватних уявлень дітей про свою статево-рольову позицію шляхом ототожнення себе з батьками своєї статі.

Результати проведеного дослідження свідчать, що у сучасних дітей є серйозні труднощі стосовно готовності до виконання майбутніх сімейних ролей та формуванні настанов щодо майбутнього відповідального батьківства. Дана ситуація потребує розробки та впровадження заходів, спрямованих на розвиток у неповнолітніх адекватного уявлення про майбутню сім'ю, батьківські ролі та формування у них відповідних особистісних якостей.

Література:

1. Исаев Д.Н. Каган В.Е. Полорольное воспитание и психогигиена пола у детей. Л: Медицина, 1979. 183 с.
2. Слюсар Л.І. Сім'я в сучасній Україні: інституційна криза чи постіндустріальна трансформація? *Демографія та соціальна економіка*. 2007. №1. С.28-38. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11686/03-Slusar.pdf> (дата звернення:

20.08.2021)